

ACTIVITATEA LUI V. A. URECHIA PRIVIND ORGANIZAREA ȘCOLII DIN TIMPUL SAU

MARIA ITU și ELENA POTORAC

Marile evenimente istorice ale secolului trecut — revoluția din 1848, Unirea Principatelor, câștigarea independenței — au creat condiții favorabile dezvoltării capitalismului în România, determinând totodată transformări corespunzătoare și în suprastructură. Astfel, în această perioadă s-a creat statul burghez, au luat naștere numeroase instituții culturale, arta și literatura au cunoscut o mare înflorire, s-a organizat și s-a lărgit învățământul. Școala românească a cunoscut în acești ani, prin contribuția unor mari oameni de știință și cultură, o dezvoltare fără precedent. Cu tot avântul pe care l-a luat, sub impulsul ideilor unirii organizarea școlii noastre, sistemul de învățământ din Principatele Române continua să aibă un caracter eterogen. Prin urmare, și aici, ca și în celelalte domenii ale vieții sociale, se impunea o reformă prin care învățământul să se organizeze corespunzător intereselor statului burghez. Aceasta s-a concretizat în legea pentru reforma învățământului din 1864, elaborată prin contribuția unor mari oameni de cultură ai vremii. Printre personalitățile care au susținut ideile înaintate ale noii legi și au luptat pentru popularizarea și asigurarea bazei materiale necesare transpunerii ei în practică se numără și Vasile Alexandrescu Urechia.

V. A. Urechia s-a născut la Piatra-Neamț, la 15 (27) februarie 1834, în familia clucerului Alexandru Popovici. După obiceiul vremii, primele învățături le-a primit în familie, iar mai târziu (1844), sprijinit de Gh. Asachi, fu admis bursier la Academia Mihăileană din Iași. Evenimentele anului 1847 provoacă închiderea vremelnică a școlii, V. A. Urechia fiind silit ca în tot acest timp să îndeplinească diferite funcții de stat: copist, practicant etc.

Era mînat de o aprinsă dorință de a învăța, ceea ce determină pe M. Kogălniceanu ca, după liniștirea evenimentelor din 1848, să-l prezinte domnitorului Gr. Ghica ca pe un tînăr ce merită a fi încurajat spre învățatură căci este „un jeluitor [care] nu cere slujbă, ci școală unde să învețe carte”¹. Își recapătă astfel locul la redeschiderea Academiei Mihăilene, unde îndeplinește în același timp și

¹ V. A. Urechia, *Legende române* (cu un studiu introductiv și note de I. H. Rădulescu), București, 1934, p. 14.

funcția de pedagog. După cum singur mărturisește, în anii 1852—1853 ocupă postul de profesor de limba franceză la Școala centrală de fete din Iași. Prețuit de Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și C. A. Rosetti pentru încercările sale literare (*Grinda de aur*, *Mozaic literar*, *Un vis*) și cu sprijinul Societății pentru ajutorarea tinerilor români la învățătură, V. A. Urechia își desăvârșește studiile la Paris.

Cu o serioasă pregătire în domeniul istoriei și literaturii, puternic influențat de ideea unirii (pentru care milita în gazeta „Opinia”, redactată de el împreună cu alți români din străinătate, ca și în ziarele franceze „Le Constitutionnel”, „La patrie”, „Le pays”, „Le Siècle”) ¹, V. A. Urechia revine în țară, unde, timp de aproape o jumătate de secol desfășoară o bogată activitate ca profesor universitar, decan al Facultății de litere, întemeietor și organizator de școli, de așezăminte culturale, membru al Academiei, deputat, senator, ministru al cultelor și instrucției publice etc.

Pentru început, în anul 1858, dobândește prin concurs catedra nou înființată de istorie și literatură la Facultatea filozofică din Iași. Aici V. A. Urechia este primul cadru didactic care susține cursurile de istorie și literatura românilor ² și pentru prima oară în învățământul nostru superior cursul de literatură română veche (*Curs asupra cronicelor noastre* ³), fiind un adevărat deschizător de drumuri în direcția elaborării acestora pe baza rezultatelor obținute de el prin cercetare științifică. La aceeași dată este și profesor de limba română la clasele gimnaziale și membru în Consiliul școlar din Moldova. În 1859 este numit director al Ministerului de Culte și Instrucțiune publică din Iași, iar un an mai târziu, pe o perioadă de timp, ministru al cultelor.

În aceste funcții, V. A. Urechia cercetează situația școlilor din Moldova și ia măsuri pentru ajutorarea lor. Astfel obligă pe arendașii moșilor mănăstirești să clădească localuri de școli, trimite pe institutori să se perfecționeze la școala Trei Ierarhi, redactează instrucțiuni pedagogice și metodice privind predarea diferitelor obiecte, reușește să sporească numărul școlilor sătești, înființează gimnaziile de la Botoșani și Roman, patru școli normale pentru pregătirea învățătorilor de la sate, elaborează cărți școlare etc. ⁴.

Preocuparea sa pentru răspîndirea culturii în mase, impresiile din străinătate și îndemnul lui M. Kogălniceanu îl determină să organizeze asociația „Ateneul român”, care avea drept scop „răspîndirea cunoștințelor prin cursuri politice, prin gazete, cărți, formarea gustului frumosului și a sentimentului național precum și stabilirea de legături cu ateneele din Madrid, Turin și Paris” ⁵. Asociația scoate revista „Ateneul român”, al cărui redactor fu numit V. A. Urechia.

Mihail Kogălniceanu, în răspunsul la discursul rostit de V. A. Urechia ca membru al Consiliului școlar din Moldova cu ocazia distribuirii premiilor pe

¹ *Anuarul Ateneului Român pe anul 1901* (publicat sub direcțiunea d-lui președinte V. A. Urechia), București, 1901, p. 46.

² V. A. Urechia, *Scrisoare de rămas bun adresată domnilor studenți ai Facultății de litere din București*, București, 1901.

³ *Idem*, Prefața la „*Studiu asupra cronicarilor moldoveni din sec. XVII din punct de vedere al limbii, metodei și cugetării*” de A. I. Gidei, București, 1898.

⁴ *Idem*, *Legende române*, p. 16.

⁵ *Ibidem*, p. 17.

anul școlar 1859/1860, nu are decît cuvinte de laudă referitoare la activitatea acestuia, „care prin neobositele sale lucrări îmi face sarcina de ministru atît de ușoară și carele conlucrează cu rîvnă demnă de toată lauda la propășirea instrucțiunii publice“¹.

La 28 ianuarie 1861, neputîndu-se împăca cu vederile noului ministru, dr. Cuciureanu, iese din direcția ministerului, continuîndu-și activitatea didactică ca profesor la facultate, conducător al claselor model de pedagogie de la Trei Ierarhi din Iași și de cercetare a documentelor privitoare la istoria poporului nostru aflate în arhivele de stat și în unele biblioteci din Spania și Italia². În același timp, V. A. Urechia își continuă activitatea de scriitor (ale cărei încipuri datează din 1851) și publicist.

În 1864, sub președinția lui M. Kogălniceanu, V. A. Urechia este chemat la București ca director al Ministerului Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice. Din același an datează și activitatea sa de profesor la Facultatea de litere și filozofie din București pentru cursul de istoria românilor și literatura română. În capitală, desfășoară aceeași rodnică activitate pe tărîm școlar și cultural. Aduce un prețios aport la aplicarea și mai ales la îmbunătățirile ce trebuiau aduse legii pentru reforma învățămîntului; a fost continuu preocupat de cunoașterea concretă a rezultatelor obținute în urma transpunerii ei în viață, de asigurarea tuturor condițiilor necesare dezvoltării școlii noastre naționale.

Susținător activ al ideii de ridicare a nivelului cultural al maselor prin școli și instituții extrașcolare corespunzătoare acestui țel, el întîmpină o serioasă opoziție în persoana ministrului I. Strat, care proiectase în bugetul pe anul 1867 reduceri de școli, slăbind astfel, cu bună-știință, caracterul democratic al legii din 1864; nu s-a ocupat de înființarea unei școli pedagogice³ și a dispus desființarea unor instituții de cultură. Împotriva acestui fapt protestează printr-un memoriu „Societatea pentru învățătura poporului român“ prin glasul lui V. A. Urechia⁴, vicepreședintele acesteia. Neînțelegerea a dus la destituirea lui V. A. Urechia din directorat. Poziția lui în această problemă a primit însă asentimentul tuturor celor care serveau interesele școlii, ceea ce a făcut ca Adunarea țării să respingă proiectul de buget și să readucă, prin căderea lui I. Strat, pe Urechia în postul deținut anterior, pe care-l părăsește însă în 1868.

În anii următori, pe lîngă ocupațiile de catedră la Universitatea din București, V. A. Urechia continuă să se intereseze de bunul mers al învățămîntului. Astfel, la cererea ministrului, vizitează o serie de școli cu scopul de a-și spune cuvîntul în legătură cu realizările îndeplinite pe acest tărîm, printre care se numără și școlile dobrogene. Această activitate a avut drept rezultat înființarea „multor școli cu localuri bune“⁵ în această regiune a țării.

¹ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, ed. 1, vol. I (1858—1867), seria D, București, 1883, p. 23.

² Unele din aceste documente istorice au fost publicate în „Arhiva istorică“ a lui B. P. Hasdeu.

³ *Anuarul general al Instrucțiunii publice pe anul școlar 1864—1865*, sub redacțiunea d-lui V. A. Urechia, București, 1868, p. 15.

⁴ V. A. Urechia, *Lcgende române*, p. 21.

⁵ *Ibidem*, p. 24.

Bogata sa activitate teoretică și practică în domeniul școlii din această perioadă de timp (în 1876 este ales în Consiliul permanent al școlilor) face ca în 1881 să fie chemat în fruntea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. În această calitate el cercetează situația școlilor, instituind comisii de anchetă în toate orașele, pentru ca pe baza datelor concrete astfel culese să poată lua măsuri pentru îmbunătățirea învățământului¹. Măsurile preconizate de el însă nu vor fi acceptabile pentru politica guvernului I. C. Brătianu, care se vedea, prin acestea, constrâns să suplimenteze bugetul cu sumele necesare susținerii materiale a școlii. În 1882 I. C. Brătianu reconstituie ministerul fără V. A. Urechia². Acesta va continua însă aceeași intensă și multilaterală activitate, care îl face pe B. P. Hasdeu să-l caracterizeze ca pe un om cu „pornirea firească... nu spre cugetare, ci spre acțiune: acțiune, iarăși acțiune, neîntreruptă acțiune, o forță gigantică de acțiune”³.

Într-adevăr, nouă, care-i cercetăm astăzi viața și activitatea, ne este greu a urmări domeniile variate în care a acționat, conform temperamentului său, cu toată pasiunea. „Cele mai multe instituții culturale la noi — spune B. P. Hasdeu — se datorează direct sau indirect lui Urechia”⁴.

Acestui om de cultură îi revine meritul de a fi contribuit, împreună cu alți oameni de știință și scriitori, la întemeierea Societății literare române⁵ (1866), care a devenit apoi Societatea Academică Română, iar din 1879, Academia Română. V. A. Urechia a fost unul dintre primii membri ai Academiei, numit prin decretul domnesc nr. 829/2 iunie 1867⁶. El a fost membru activ al acestui for științific: a luat parte cu toată însuflețirea la dezbaterile diverselor ședințe, a prezentat o serie de lucrări cu caracter istoric, printre care amintim: *Memoriu asupra perioadei din istoria românilor de la 1774—1786*, însoțită de documente cu totul inedite⁷; *Documente inedite din domnia lui Alexandru Costantin Moruzi, 1793—1796*⁸; studiul asupra persoanei și operelor cronicarului moldovean Miron Costin (operă premiată de Academie)⁹ etc., a făcut Academiei numeroase donații (documente, stampe, monede, cărți etc.), a fost secretar general al acesteia, vicepreședinte și președinte al Secției istorice.

¹ *Starca învățământului public secundar la finele anului școlar 1880/1881*, București, 1881, p. 3.

² V. A. Urechia, *Legende române*, p. 25; I. P. Teiușan, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea Instrucțiunii Publice din 1864*, București, E.D.P., 1963, p. 149; *Discursul rostit de d-l Senator V. A. Urechia la discuțiunea generală asupra proiectului de modificare a legii instrucțiunii publice din 1864*, București, 1891, p. 13.

³ B. P. Hasdeu, *Cuvînt rostit în ședința ordinară a Academiei Române din 30 noiembrie 1901*, *Analele Acad. Române, seria II, t. XXIV, 1901—1902, partea adm.*, București, 1902, p. 62—63; *Papa de la Neva*, București, 1901, p. 4.

⁴ *Ibidem*, p. 63.

⁵ „Romanulu” din 22 februarie 1868, art. *Sala Ateneului. Serata pentru beneficiul societăților de învățatură*; B. P. Hasdeu, *Cuvînt rostit la ședința ordinară a Academiei Române din 30 nov. 1901*, *Analele Acad. Române, seria II, t. XXIV, 1901—1902, partea adm.*, București, 1902.

⁶ *Analele Societății Academice Române*, anul I, 1868, p. 11.

⁷ *Analele Academiei Române, seria II, t. XII, 1889—1890*, p. 117—198.

⁸ *Ibidem*, seria II, t. XV, 1892—1893, p. 1—906.

⁹ *Ibidem*, seria II, t. XIII, 1890—1891, partea adm. și dezbaterile, București, 1892, p. 209.

V. A. Urechia a avut o rodnică activitate, ca : vicepreședinte și președinte al societății „Ateneul român“, reînființat la București în 1865, membru fondator al Muzeului de antichități (1865), vicepreședinte al „Societății pentru învățătura poporului român“ (fundată în 1867)¹, președinte al Ligii culturale, președinte al Societății de cultură macedo-română² (pe care a fundat-o în 1879), fondator al Bibliotecii „Urechia“ din Galați (1890), membru al mai multor societăți culturale române și străine³.

Datorită activității sale, i s-au încredințat numeroase funcții onorifice : membru corespondent al Academiei din Madrid (1868), membru de onoare al Societății „Amigos del pais“-Madrid, membru al Societății etnografice din Paris (1881), membru de onoare al Societății artistice și literare franceze, membru al Institutului heraldic italian⁴.

Este, de asemenea, îndreptățită părerea lui B. P. Hasdeu că „la orice capăt al Europei, fie congres, fie solemnitate internațională, pretutindenea unde putea să răsunе faima numelui român, Urechia trebuia să fie acolo“⁵. Îl întâlnim astfel delegat să ne reprezinte țara la diferite congrese internaționale, ca, de exemplu, la Congresul orientaliștilor de la Paris și Roma (1873, 1899), la Congresul etnografic de la Paris (1878), iar în 1889 la Congresul pedagogic internațional⁶.

În afara acestei atât de bogate și variate activități, el continuă să scrie și să publice numeroase lucrări literare, filologice, etnografice, istorice și politice, scrieri privitoare la învățămînt, susține conferințe, discursuri ocazionale, colaborează la periodice române și străine etc.

Printre scrierile care ocupă un loc însemnat în întreaga sa operă se numără cele cu caracter pedagogic. Astfel, folosind bogata sa experiență pe tărîm școlar, el a îmbogățit patrimoniul pedagogiei românești cu o seamă de lucrări pedagogice de mare importanță, cum sînt : *Școlile satești în România* (1868), *Didactica* (1883) ; *Istoria școlilor (de la 1800 la 1864)*, operă distinsă cu „premiul Heliade-Rădulescu pe anul 1890“ (1892—1901) ; cu valoroase studii privind baza materială a școlii : *Băncile în clasă* (1865), *Localurile de școli satești în România* (1868), *Mobilierul școlar* (1877) etc. V. A. Urechia își exprimă opinia referitoare la unele probleme școlare în numeroase articole, discursuri, apeluri și conferințe. Valoroase din punct de vedere metodic sînt regulamentele și instrucțiunile, cursurile universitare și manualele școlare elaborate de el.

Temperamentul său dinamic a făcut din V. A. Urechia un neobosit „agitator... pentru binele și mărirea neamului românesc“⁷, l-a îndemnat continuu

¹ V. A. Urechia, *Legende române*, p. 21.

² P. Vulcan, *Uasile A. Urechia*, în Revista „Ovidiu“, anul II, nr. 1 din 1 martie 1902, p. 5.

³ *Anuarul Ateneului Român pe anul 1901*, p. 47.

⁴ V. A. Urechia, *Legende române*, p. 25.

⁵ B. P. Hasdeu, *Cuvînt rostit în ședința ordinară a Academiei Române din 30 nov. 1901*, p. 64.

⁶ V. A. Urechia, *Legende române*, p. 26.

⁷ *Ibidem*.

șpre noi și noi acțiuni. Ultima sa creație este „Buletinul Fundațiunei Urechia“¹. Moartea îl va surprinde în aceeași intensă stare de activitate, la câteva ore după transmiterea unor prețioase indicații referitoare la conținutul ce urmau să-l aibă următoarele numere ale acestei publicații. la 23 noiembrie 1901².

Funcțiile pe care V. A. Urechia le-a ocupat în aparatul de stat burghezo-moșieresc i-au dat posibilitatea să cunoască bine situația școlii noastre atât înainte, cât și după reforma învățămîntului din 1864. Or, aceasta — conform statisticii centralizate a ministerului, întocmită în urma datelor transmise de școli ca răspuns la circulara nr. 4 033 din 30 aprilie 1860³ (ale cărei date au servit drept studiu în vederea pregătirii reformei), a numeroaselor rapoarte, dări de seamă, scrisori și alte documente pe care în calitate de director în Ministerul Instrucțiunii Publice V. A. Urechia le-a putut studia — era nesatisfăcătoare.

Situația concretă cunoscută de el din aceste documente de stat, ca și din diferitele școli în care a funcționat sau pe care le-a vizitat, din presa vremii etc., i-a servit ca izvor de cunoaștere a cauzelor care au generat o astfel de stare de fapt. Printre acestea, V. A. Urechia relevă în primul rînd „lipsa de zel a guvernelor pentru luminarea națională“; școala, după cum bine observă el, era „mai mult rezultatul spontan al cerințelor presante, pe care împrejurările le impun guvernămintelor decît niște instituții emanate din deosebitul zel...“⁴ al acestora. Așa explică V. A. Urechia lipsa de preocupare a celor chemați a organiza școala pentru dezvoltarea unui sistem de învățămînt unitar, pentru asigurarea bazei materiale necesare funcționării ei, ceea ce, alături de ignoranța de care aceștia dădeau dovadă în domeniul problemelor școlare, constituie tot atîtea cauze ale caracterului nesatisfăcător al școlii epocii dinaintea Unirii. Sigur că V. A. Urechia nu neagă avîntul cu care s-a dezvoltat învățămîntul nostru național sub impulsul ideilor progresiste ale secolului al XIX-lea, dar consideră ca nesatisfăcător faptul că școlile „nu au fost dezvoltate după un sistem progresiv regulat“⁵, adică au luat ființă oarecum anarhic, dezorganizat, cu mult entuziasm, dar fără a se avea în vedere unitatea ce trebuie să existe între diferitele tipuri de școli ale unui sistem și mai ales fără baza materială necesară unui asemenea organism în funcțiune.

În general, V. A. Urechia consideră că entuziasmul în probleme școlare, nu este suficient pentru constituirea școlii și dă ca exemplu pe patrioții de la 1830, care, animați de dorința de a transpune în viață prevederile Regulamentului Organic în domeniul învățămîntului, s-au entuziasmat de ideea organizării unor școli pentru popor. În fapt însă în loc de școli pentru popor s-au organizat

¹ P. Vulcan, *Uasile A. Urechia*, în „Ovidiu“, anul II, nr. 1 din 1 martie 1902, p. 5.

² V. Surdu, *Istoricul Bibliotecii publice „Urechia“ din Galați*, București, 1906, p. 40.

³ V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, t. III, București, 1894, cap. VI, p. 239.

⁴ *Idem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867), p. 17.

⁵ *Ibidem*, p. 98.

„licee, creatore de funcționari“¹. Or, acest lucru probează, după părerea lui V. A. Urechia, faptul că noțiunea de școală nu era înțeleasă „în simțul ei propriu“², adică învățămînt obligatoriu pentru popor, răspîndirea învățaturii în mase în așa fel încît „să nu mai fie român care să nu știe citi și scrie, să nu-și cunoască datoriile către patrie și societate“³.

Atitudinea critică a lui V. A. Urechia în această problemă este justă, iar vederile sale sînt, pentru acea epocă, progresiste. În același timp însă, poziția sa de clasă îl va face să nu vadă că adevărata cauză a creării școlilor de tipul menționat nu este nici entuziasmul și nici ignoranța, ci interesele noii clase de a-și crea aparatul necesar asigurării dominației sale.

La fel rămîne, după părerea lui Urechia, o simplă intenție „patriotică și laudabilă“ actul prin care la 24 ianuarie 1838 M. Ghica, „ministru dinlăuntru“, dispune înființarea școlilor satești, din moment ce „*execuțiunea [acestui act] a fost eronată, nefiind pregătit nici unul din elementele constitutive unei școli: nici local, nici învățători, nici mobilier, nici cărți și mai că am putea zice nici elevi*“⁴.

Din acest punct de vedere, nici patrioții de la 1848 n-au făcut mai mult, spune V. A. Urechia, decît să se entuziasmeze de lozinca: „Să facem școale populare!“⁵, căci „șoproane imposibile în care abia puteau afla adăpost animalele domestice“⁶ au primit destinația de școală satească. V. A. Urechia n-a sesizat însă faptul că pașoptiștilor le-a lipsit timpul pentru aplicarea unei noi politici școlare.

Ideea școlilor pentru popor a constituit și în anii următori o preocupare care, după părerea lui Urechia, rămîne totuși numai o „intențiune sublimă“. În realitate, școala era constituită numai „în abstract“, trecută la buget, „cu mai multă sau mai puțină bătaie de darabană“, fără ca organizatorii ei să cugete că pentru realizarea unei școli mai trebuie, în afară de entuziasm, o serioasă bază materială. V. A. Urechia supune unei ascuțite critici superficialitatea cu care era rezolvată tocmai această arzătoare problemă școlară. Astfel, el descrie în lucrarea *Localurile de școli satești în România* felul în care se puneau, de exemplu, problema localului necesar unei școli. Nu rare erau cazurile, spune el, în care localul de școală era obținut ținîndu-se seama de interesele personale și relațiile sociale ale celor ce dețineau puterea. Astfel, „amicul primarului sau al ajutorului, sau al grefierului, sau al prefectului, sau al amicului acestora“, care tocmai avea o casă de închiriat, ajungea să o pună la dispoziția școlii, indiferent dacă ea era sau nu corespunzătoare acestui scop. Și de cele mai multe ori, după cum spune autorul, ea era departe de înțelesul adevărat al noțiunii de școală: „De plouat în ea tocmai-tocmai nu plouă... Este ea luminoasă? Are o ferestruică. două, prin care îți poți scoate capul la nevoie“; plafonul e jos.

¹ Discursul rostit de d-l senator V. A. Urechia la discuțiunea generală asupra proiectului de modificare a legii instrucțiunii publice din 1864, București, 1891, p. 6; V. A. Urechia, *Localurile de școli satești în România (școala)*, București, 1866, cap. I, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Idem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867), p. 20.

⁴ Discursul rostit de d-l senator V. A. Urechia... p. 10; V. A. Urechia, *Școalele satești în România* (istoricul lor de la 1830—1867, cu anexarea tuturor documentelor relative la chestiune), București, 1868, cap. IV, p. 5.

⁵ V. A. Urechia, *Localurile de școli satești în România (școala)*, cap. I, p. 3.

peretii umezi, departe de centrul comunei, dar aproape de cîrciumă etc. Este adevărat însă, spune V. A. Urechia, că „în multe localități nici casă ca aceea a amicului amicului grefierului nu aflăm, și atunci... școala ajungea a fi un loc infect unde pe prețul sănătății și al vieții copilul învață un biet a, b, c”¹. Mai mult chiar, în timp ce „cutare guvernămint înființează pe ici-colo școli primare și secundare, altul taxează drept revoluționare ideile primului și dispune ...închiderea școalelor, aducînd iarăși pentru mai mulți ani întunericul, singurul element în care poate ființa despotismul”². Așa s-a întîmplat după revoluție, cînd „reacțiunea închide și acele umbre de școli în care cel puțin săteanul român afla cum că este un alfabet și pentru limba românească”³.

Fluctuația guvernelor, după părerea lui V. A. Urechia, nu a adus decît prejudicii învățămîntului. Același rezultat l-au avut, de asemenea, schimbările neconținute în sistemul de conducere al învățămîntului. „Sisteme și oameni au fost introduși, schimbați și neconținut prefăcuți — spune el — fără ca cultura intelectuală să se fi ridicat la vreun grad de satisfacere, cultura elementară mai cu seamă”⁴. Așa explică V. A. Urechia lipsurile din domeniul organizării și dezvoltării unui sistem de învățămînt unitar, asigurării bazei materiale necesare funcționării școlii, fără a vedea că ele erau determinate în bună parte și de interesele clasei dominante.

Susținător al unei școli în care să se împletească armonic „toți factorii constitutivi: localul, mobilierul, învățătorul, cărți”⁵, V. A. Urechia face vinovați de ignoranță pe toți cei chemați a organiza școala în problemele privind elaborarea cărților școlare. Acestea nu erau întotdeauna fericit întocmite. „Autoritatea școlară ordona ca în 10—20 zile să se facă asemenea cărți”⁶. Sigur că numai o minte ce nu cunoaște în adîncime problemele școlare putea formula un timp atît de strict limitat pentru o lucrare de maximă importanță în activitatea școlară. Iată cauza pentru care „s-a zis și... nu s-a făcut” nimic în această direcție, iată izvorul „nămolul[ui] de cărți rele și nestudiate, ba chiar pline de manifeste dovezi de ignoranță ce s-au introdus în școlile noastre primare și secundare”⁷, lucru ce nu putea rămîne, după părerea lui V. A. Urechia, fără repercusiuni dintre cele mai nefavorabile pentru învățămînt, cu atît mai mult cu cît existența cărților didactice nu putea fi suplinită de numărul mic al învățătorilor din școala acelor vremi și nici de pregătirea lor cu totul insuficientă. Calitatea cunoștințelor pe care elevii le primesc în școala din care lipsește manualul, iar dascălul are numai atîta pregătire cît este necesară „să știe aprinde candelile la biserică și să învețe de la zece la douăzeci zile pe an în capitala județului, a citi și a însemna”⁸ nu poate fi decît nesatisfăcătoare.

O altă cauză a situației grele în care se găsea școala dinaintea reformei, V. A. Urechia o găsește în faptul că învățămîntul nu era „la dispozițiunea

¹ V. A. Urechia, *Localurile de școli sătești în România*, loc. cit., p. 3.

² *Idem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867), p. 17.

³ *Ibidem*, p. 3.

⁴ *Ibidem*, p. 443.

⁵ *Ibidem*, p. 299.

⁶ *Idem*, *Localurile de școli sătești în România (școala)*, cap. I, p. 3.

⁷ *Lucrările Cons. generale de instrucțiune 1876—1884*, București, 1884, p. 386; *Istoria României*, vol. IV, București, Edit. Academiei R.P.R., 1964, p. 695.

⁸ V. A. Urechia, *Localurile de școli sătești în România (școala)*, cap. I, p. 3.

tuturor¹, adică nu era general, după cum el nu era nici obligatoriu, astfel încît, după cum bine observă el, „clasa poporului lucrător de pămînt... se găsește lipsită pînă și de cele mai simple cunoștințe“².

În afara unui număr mare de copii neșcolarizați, V. A. Urechia arată că foarte mulți încep școala, dar nu o termină, întrucît nu există nici o lege care să reglementeze obligativitatea învățămîntului. Prin urmare, o bună parte dintre cei ce frecventau cît de cît școala, „îndată ce au învățat cît de puțin a citi și a scrie“, o părăsesc, „spre a umple cancelariile instanțelor ținutale și satești, unde sînt primiți fără atestate“ sau pentru a compensa necesarul brațelor de muncă din agricultură. Socotind deci că „învățătura primară este de cea mai simțită trebuință pentru starea de cultură a societății noastre“, V. A. Urechia susține că frecventarea tuturor copiilor la școlile publice să fie reglementată printr-o lege obligatorie³. În calitate de director în Ministerul Instrucțiunii Publice (1859), el nu va întîrzia să recomande ministrului (A. Teriachiu) ca una dintre cele mai urgente măsuri pentru răspîndirea grabnică a învățaturii în popor, decretarea învățaturii obligatorii⁴.

Caracter „insuficient“ are școala satească în concepția lui V. A. Urechia, din cauză că ea „nu tinde către un scop practic, către vreo aplicație la agricultură sau meserie“⁵; or, V. A. Urechia lega instrucția școlară de pregătirea tineretului sateesc nu numai pentru viitoarea lui activitate, ci și pentru a lucra mai bine și mai rațional pămîntul⁶. Părerile lui în această problemă reflectă o necesitate socială, care nu este situată departe de interesul marilor proprietari de pămînt: mărirea producției, asigurarea materiei prime necesare dezvoltării industriei, înfloririi comerțului etc. Iată explicația apelurilor repetate pe care le face el proprietarilor și arendașilor de pămînt pentru sprijinirea construirii de școli și a insistențelor privind orientarea practică a școlii „în sensul preocupățiunii predominatoare în comună“⁷.

Această lipsă, cît și aceea „de a face din învățarea scrierii și a citirii un scop, în loc de a fi un simplu instrument de cultură reală“, va dispărea, după părerea lui, numai atunci cînd o „lege va veni să doteze poporul cu școli primare, cu direcțiune practică“⁸, în care să predea învățători bine pregătiți, după manuale metodic întocmite, cînd frecventarea tuturor copiilor la școlile publice va fi reglementată printr-o lege⁹. Acest lucru îl aștepta V. A. Urechia de la legea instrucțiunii publice din 1864.

¹ V. A. Urechia, *Acta et Agenda (8 aprilie—15 noiembrie 1881)*, București, 1881, p. 30 (adresa sa din 4 mai către Consiliul permanent).

² *Ibidem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 101.

³ *Ibidem*, p. 92.

⁴ *Ibidem*, p. 19 (în subsol V. A. Urechia afirmă că este primul care a cerut și susținut înscrierea acestui principiu într-un articol de lege).

⁵ *Discursul rostit de d-l Senator V. A. Urechia...*, p. 8.

⁶ V. A. Urechia, *Localurile de școli satești în România (școala)*, p. 6 (circularea către proprietari și arendași).

⁷ *Ibidem*, *Acta et Agenda (8 aprilie—15 noiembrie 1881)*, p. 30.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I, (1858—1867), p. 98.

Într-adevăr, legea pentru reforma învățămîntului din 1864 a constituit un act de mare însemnătate pentru școala noastră. Ea a dat unitate organizatorică și de conținut învățămîntului de toate gradele din Principatele Unite, a introdus pentru prima oară în legislația noastră școlară obligativitatea și gratuitatea învățămîntului elementar de ambele sexe.

Principiile cu totul noi care au fost puse la baza legii instrucțiunii publice din 1864 au provocat discuții aprinse, ba chiar și „nemulțumirea generală îndată după promulgarea ei”¹. V. A. Urechia, director în Ministerul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice la acea dată, ia parte la toate dezbaterile ce au avut loc în jurul acestei probleme. De altfel, încă mulți ani, după cum ne arată documentele, V. A. Urechia nu va înceta să apere legea, dar să și arate „ce nu era deajuns în legea de la 1864”². După părerea sa, nu este suficient să avem o nouă lege școlară, ci, mai degrabă „a vedea dacă acea lege nouă poate realiza ceea ce așteptăm de la ea”³. Studiind deci legea încă înainte de promulgarea ei, V. A. Urechia constată că, deși prin ea s-au făcut „mari pași”⁴ în școală, ea conține în același timp și „lacune regretabile”. De aceea el consideră că analiza ei trebuie făcută cît mai curînd, „spre a dobîndi îmbunătățirile ei înainte de ce să avem a ne plînge de relele ei efecte”⁵. În acest sens, V. A. Urechia înaintează ministrului un memoriu al cărui conținut a fost adus la cunoștința domnitorului. În cumpăna frămîntărilor politice din acel timp, vodă Cuza considera însă mai importantă efectuarea reformei învățămîntului decît amînarea ei pentru modificări, care se puteau aduce, după cum considera el, și ulterior. „Sîntem în preziua cînd se adună Camera și dictatura încetează; nu vreau să se zică de țară că am uitat școlile în timpul dictaturii; să se promulge legea și se va modifica la timp, în părțile unde vom vedea că nu este suficientă”⁵.

În lumina acestei poziții a domnitorului Cuza, după promulgarea legii, V. A. Urechia continuă să analizeze conținutul ei, publicînd în jurnalele „Românul” și „Natura” din 1865 o serie de articole privind „defectuozițiile noii legi școlare”, considerînd că astfel va fi de ajutor celor „care vedeau mai deaproape defectele legii”⁶ și aveau puterea de a o corecta.

V. A. Urechia clasifică metodic aceste defecte în: „a) defecte de organism; b) de direcțiune și de scop la învățătură; c) defecte în aplicațiuni de principiu”⁷.

În privința organelor de conducere, V. A. Urechia consideră că comitetele școlare locale cărora legea le dă drept de control asupra desfășurării instrucțiunii publice în școlile primare erau alcătuite din „indivizi care abia știu citi

¹ Discurs asupra reformei instrucțiunii publice rostit în Senat de Titu Maiorescu, București, 1891, p. 69; P. Poni, *Discurs rostit la discuțiunea generală asupra proiectului de modificare a legii instrucțiunii publice din 1864*, București, 1891.

² *Discursul rostit de d-l senator V. A. Urechia...*, p. 4.

³ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 396; *Idem*, *Defectuozițiile noii legi școlare*, în „Natura”, nr. 32 din 24 august 1865.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Discursul rostit de d-l senator V. A. Urechia...*, p. 4.

⁶ *Ibidem*.

⁷ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 396.

marea majoritate¹ și, prin urmare, nu erau competenți în problemele atât de complexe ale școlii, activitatea lor îndreptându-se în cele mai multe cazuri spre rezolvarea diverselor conflicte ivite între cadrele didactice, fără a mai socoti și reaua-voință a unora dintre membrii acestor comitete, ca, de exemplu, primarii, care „nu voiesc măcar a acorda apă și cretă pe la școli, necum să mai cate dacă-și fac datoriile institutorii”². Pentru a putea aduce îmbunătățirile corespunzătoare în această situație, V. A. Urechia, în calitate de ministru al instrucțiunii, va inspecta cele mai multe școli din județele și orașele: Botoșani, Fălticeni, Roman, Iași, Tecuci, Bîrlad, Focșani, Galați, Tulcea, Constanța, Bacău, Giurgiu, Argeș, Craiova, convocînd pe toți revizorii într-o conferință la București, cu care ocazie li s-au indicat căile „cele mai științifice pentru urmărirea progresului în școli”³.

V. A. Urechia ridică obiecții și în problemele privind constituirea și activitatea Consiliului permanent și al Consiliului general. După părerea sa, legea instrucțiunii publice maschează prin principiul unității în problemele de învățămînt proclamat un caracter prea centralizat, care paralizază inițiativa locală⁴, subordonînd toate problemele școlare ministerului prin cele două consilii. V. A. Urechia opinează deci pentru descentralizarea, libertatea și o mai mare independență a acestor organe.

În repetate rînduri el observă că aceste consilii erau deficitare sub aspectul delimitării atribuțiilor ce le reveneau. Sarcinile lor nu erau suficient determinate în noua lege, ceea ce, după cum va sublinia el mai tîrziu, făcea ca mai ales Consiliul permanent să se ocupe prea mult de probleme organizatorice, în defavoarea studierii și rezolvării unor probleme nodale pentru bunul mers al școlii; localuri, cadre didactice, manuale⁵.

Poziția lui V. A. Urechia față de Consiliul permanent, a cărei activitate, după părerea sa era nesatisfăcătoare, provine din faptul că acest consiliu venea în opoziție cu vederile lui privind organizarea, metodele și mijloacele prin care învățămîntul urma să răspundă necesităților societății capitaliste în plin avînt. „Apatia”⁶ de care V. A. Urechia învinuiește Consiliul permanent se datorește faptului că el n-a răspuns chemărilor pe care ministrul Instrucțiunii Publice (V. A. Urechia) le-a formulat în vederea îmbunătățirii situației școlilor, ca, de exemplu, adresei sale referitoare la elaborarea unui proiect de lege privind localurile de școală⁷, celei referitoare la proiectul unei legi privind învățămîntul primar⁸ sau cele prin care Consiliului permanent i se cere formarea unei comisii care să studieze problema pregătirii „de profesori secundari și superiori care

¹ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 397; *Idem, Defectuozi-tățile noii legi școlare*, în „Natura”, nr. 32 din 29 august 1865.

² *Idem, Defectuozi-tățile noii legi școlare*, în „Natura”, nr. 32 din 29 august 1865.

³ *Idem, Acta et Agenda (8 aprilie—15 noiembrie 1881)*, p. 19.

⁴ *Idem, Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 384.

⁵ *Discursul rostit de d-l senator U. A. Urechia...*, p. 24; V. A. Urechia, *Acta et Agenda (8 aprilie—15 noiembrie 1881)*, p. 16.

⁶ *Discursul rostit de d-l senator U. A. Urechia...*, p. 25.

⁷ V. A. Urechia, *Acta et Agenda (8 aprilie—15 noiembrie 1881)*, p. 20 (adresa nr. 34 din 4 mai 1881).

⁸ *Ibidem*, p. 30 (adresa din 4 mai).

acum lipsesc mai peste tot" prin școlile normale superioare și să-și dea avizul pentru organizarea lor în așa fel încât ele să corespundă cerințelor¹.

Pornind de la constatarea că „toate partidele au fost condamnate la faliment intelectual față de școală”², V. A. Urechia îmbrățișează ideea burgheză a neamestecului politicii în școală. În legătură cu cele două consilii amintite, neîncrederea sa în buna-credință a conducătorilor politici ai vremii privind problemele școlii îl face să se întrebe dacă noua lege a asigurat independența lor față de „fluctuațiunile politicii zilei”³. Ideile sale⁴, deși el însuși a fost un om politic ale cărui vederi liberale s-au reflectat în domeniul școlii⁵, l-au împiedicat să vadă imposibilitatea independenței acestor consilii și a școlii în general de politică. El n-a văzut în subordonarea acestor organe superioare de conducere a școlii față de ministru o subordonare implicită față de interesele și politica pe care acestea o reprezintă.

V. A. Urechia constată unele imprecizii ale legii instrucțiunii publice din 1864 în legătură cu dreptul femeilor „institutrice sau profesoare” de a alege și a fi alese în Consiliul general, precum și în numirea școlilor care „trebuie a se socoti profesionale”⁶.

O lipsă a legii instrucțiunii publice din 1864, pe care V. A. Urechia a semnalat-o încă din prima ședință a Consiliului general de instrucțiune din 8/20 septembrie, este aceea că ea nu dădea o „direcțiune”, un „scop” practic învățămîntului obligatoriu, astfel că în cadrul general al învățămîntului tocmai pregătirea pentru activitatea practică ce urma să o desfășoare elevii în viitor lăsa cel mai mult de dorit. „Dacă obligăm pe fiul săteanului a veni la școală — spune V. A. Urechia —, să știm ce să-l învățăm spre a nu mai face din acei ce vin la școală oameni pierduți pentru agricultură, comerț și industrie⁷. În acest sens și cu aceeași ocazie, V. A. Urechia propune crearea mai multor școli reale, profesionale, iar în mesajul locotenentei domnești la deschiderea Constituantei arată necesitatea înființării în toate părțile țării a unor școli de meserii și agricultură.

Aceeași observație o face V. A. Urechia și în privința scopului spre care tinde pregătirea tineretului în școala superioară. După părerea sa, sistemul de învățămînt public, imitînd ceea ce se petrece în alte țări, pregătește unilateral tineretul; or, „starea de astăzi a României și viitorul ei cer numaidecît o facultate de știință agronomică, industrială și comercială; administratori, financieri, agricultori, industriași, comercianți, iată oameni de care avem mai simțite tre-

¹ V. A. Urechia, *Acta et Agenda*, (8 aprilie—15 noiembrie 1881), p. 29 (adresa din 20 aprilie 1881).

² *Discursul rostit de d-l senator U. A. Urechia...*, p. 27.

³ *Ibidem*, p. 25; V. A. Urechia, *Acta et Agenda* (8 aprilie—15 noiembrie 1881), p. 18.

⁴ I. P. Teiușan, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea instrucțiunii publice din 1864*, București, E.D.P., 1964, p. 184.

⁵ Vezi V. A. Urechia, *Proiect de lege pentru înlocuirea art. 1—33 din legea instrucțiunii de la 1864, partea I-a (Administrațiunea Instrucțiunii)*, art. 18 și 19 al a-g, în *Acta et Agenda*, p. 82; *Circulara nr. 6390 din 16 mai 1881*, în *Acta et Agenda*, p. 25; *Adresa nr. 5467/24 aprilie 1881 către rectorii celor două universități în Acta et Agenda*, p. 50, a cărei urmări se văd din răspunsul rectorului Universității din Iași.

⁶ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 406; *Idem*, *Defectuoșitățile noii legi școlare*, în „*Natura*”, nr. 34 din 15 septembrie 1865.

⁷ *Idem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 355.

buintă", spune el¹. Necesitatea orientării realiste a școlii noastre superioare este determinată în concepția lui V. A. Urechia și de faptul că în învățământul secundar se resimte lipsa cadrelor didactice cu pregătire în domeniul științelor pozitive. Asemenea constatări l-au determinat, ca membru în Consiliul școlar din Moldova (1859), să propună deschiderea secției a II-a a Facultății filozofice de științe, iar cu ocazia instalării Consiliului permanent al instrucțiunii după noua lege școlară (1864) să insiste asupra nevoii de a pregăti specialiști mai ales în partea științelor pozitive.

Concepția lui V. A. Urechia asupra acestei probleme corespunde necesităților social-economice ale epocii respective. În țara noastră capitalismul era în plin proces de ascensiune, el impunea deci formarea cadrelor necesare diferitelor lui sectoare productive. Or, școlile primare, instituții cu cel mai mare rol în pregătirea cadrelor necesare producției, nu mai puteau rămâne numai simple „prăsitori de candidați la buget". Ele trebuiau să pregătească tineretul pentru viitoarea lui activitate practică, iar școala noastră superioară orientată în aceeași direcție, astfel încât „cu orice preț să avem grabnic din școlile noastre ingineri, arhitecți mecanici etc. măcar pentru trebuințele cele mai delicate ale țării"². V. A. Urechia consideră din acest punct de vedere și mai deficitară școala sătească, întrucât, făcând parte din același organism, „instrucțiunea primară a săteanului nu tinde către un scop practic, către vreo aplicație la agricultură sau meserie", iar pe de altă parte ea nu este „nici identică cu a țirgovețului, așa încât școlarii buni de la sate să poată urma în școlile secundare"³. V. A. Urechia descoperă deci în pregătirea elementară prin școlile sătești două neajunsuri: acela că școala sătească nu pregătește tînărul pentru agricultură — viitoarea sa activitate — și prin caracterul ei închis ea nu-i deschide nici perspectiva unor studii superioare.

În privința aplicabilității ei, Urechia observă că legea din 1864 „a scăpat din vedere... școlile normale pentru pregătirea de învățători". Or, după cum reiese din „Anuarul general al instrucțiunii publice pe anul școlar 1864—1865", de sub redacția lui V. A. Urechia, ar fi necesar pe lângă cei 2 611 învățători și institutori „ce astăzi funcționează încă un număr de 5 000 spre a se completa numărul ce s-ar cădea să avem după cerințele noii legi a instrucțiunii"⁴. În afară de numărul insuficient de cadre necesare pentru aplicarea principiului obligativității învățământului, V. A. Urechia relevă și insuficienta pregătire ce li se cere acestora prin lege. Legea impunea celor ce urmau să îndeplinească funcția de învățător numai justificarea absolvirii „unor studii identice sau analoge cu cele ce sînt a se propune în olanda vacantă, precum și a tuturor studiilor inferioare aceloră" (art. 368), verificate printr-o „încercare" ale cărei cerințe sînt enumerate în aliniatele a, b, c, și d din articolul menționat. Dacă pentru formarea institutorilor legea prevede ca una dintre școlile primare urbane, din orașele unde vor fi mai multe școli, să servească drept școală primară normală (art. 344), pentru învățători ea nu prevedea, în afara pregătirii de bază ce li se impune prin articolul 32, decît o perfecționare pedagogică, realizată prin „conferințe, lecțiuni repetitive și dezvoltătoare asupra învățăturilor

¹ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 85.

² *Ibidem*, p. 21.

³ *Discursul rostit de d-l senator U. A. Urechia...*, p. 8.

⁴ *Ibidem*, p. 10.

ce se propun în școlile rurale“ și audierea unui „mic curs de pedagogie și didactică“ (art. 350). Sarcina perfecționării învățătorilor este dată prin lege subrevizorilor școlari. Este însă îndoielnic că o asemenea pregătire s-a putut face în condițiile când însuși subrevizorul nu era necesar să posede decât „cunoștințele claselor primare“ (art. 355).

Sensibil observator al problemelor școlare, V. A. Urechia sesizează aceste deficiențe și gândește la modalitatea prin care lucrurile s-ar putea îndrepta. Propunerile sale privind perfecționarea revizorilor școlari sînt izvorîte tocmai din constatarea insuficienței pregătiri a acestora și a învățătorilor, din dorința lui de a contribui la îndreptarea unei asemenea situații. În referatul înaintat de el Consiliului de Miniștri referitor la această problemă cere deci deschiderea unei clase-model în care revizorii să deprindă metoda mixtă de predare, pentru ca, la rîndul lor, să o poată transmite învățătorilor.

O dovadă a punctului său de vedere în ceea ce privește pregătirea mai temeinică a învățătorilor este și aceea că Urechia recomandă revizorilor școlari, în alegerea cadrelor ce urmează a ocupa posturile vacante, să dea preferință „înaintea tuturor“ absolvenților școlii preparandale din Iași. În același sens ei dă indicații în legătură cu „preotul, diaconul sau dascălul bisericii comunei“, sub rezerva studiilor de seminar sau într-o școală catehetică cu note bune¹.

În lucrarea sa *Școalele satești în România*, Urechia pomenește și de hotărîrea ce s-a luat în vederea instituirii unui examen de absolvire a căruia depindea continuarea carierii didactice a învățătorilor². Această probă urma să îndepărteze din școală pe învățătorii care „nici știință de caligrafie, nici de ortografia cea mai elementară, necum știință de istoria țării, de geografie etc. nu posedau“³. Dacă, pe de o parte, această inițiativă a revizorilor, încuviințată de consiliul școlilor, tindea spre realizarea unui învățămînt de nivel mai ridicat, pe de altă parte însă ea sărăcea numărul și așa insuficient de învățători. Or, adresîndu-se membrilor Consiliului permanent, Urechia arăta „ce lipsă mare de învățători avem“⁴.

Cunoscînd faptul că din lipsă de cadre didactice unele școli au fost încadrate cu profesori străini, care „adesea se foloseau de asemenea nevoie pentru a-și crea un pedestal personal de înavuțire și egoism“⁵ și care erau departe de a face educație patriotică tinerilor pe care-i instruiiau, V. A. Urechia se alătură ideii de a se trimite tineri români să se specializeze la universitățile din străinătate.

În concepția lui V. A. Urechia transpunerea în viață a noii legi se leagă organic nu numai de numărul cadrelor ce urmează a o aplica, ci mai ales de pregătirea lor metodică. Iată ce spune el în această privință: „Sînt bune, frumoase și patriotice regulamentele și programele, dar ele vor rămînea litere moarte întrucît învățătorii nu se vor ocupa pe toată ziua a-și ameliora metodele de predare“. Din acest punct de vedere, după părerea sa, „nu răspund atîta

¹ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867), p. 420.

² *Idem, op. cit.*, cap. II, p. 26.

³ Autorul ne trimite spre convingere la dosarul nr. 274 din 1865 al „Elaboratelor examinațiilor alipite la dosarele respective ale ministerului“ pentru județul Vlașca.

⁴ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867), p. 335.

⁵ *Ibidem*, p. 98.

legile și programele, ci zelul și inteligența învățătorului sau profesorului“¹. Preocupat de necesitatea pregătirii temeinice a învățătorilor, V. A. Urechia a lăsat în lucrările sale numeroase indicații metodice (unele experimentate și verificate de el în practică), iar în *Instrucțiuni relative la predarea diferitelor materii după programa școlilor primare și sătești* (1859—1860) dă îndrumări referitoare la căile prin care învățătorul poate predă diferitele discipline pentru a obține rezultate cât mai bune.

Resimțind lipsa învățătorilor și cunoscând nivelul pregătirii lor, V. A. Urechia, cu ocazia instalării Consiliului permanent al instrucțiunii după noua lege școlară, recomandă membrilor acestuia să se ocupe de pregătirea învățătorilor necesari aplicării în viață a obligativității învățământului². În acest sens el cere să se înființeze mai multe școli normale³ (mai târziu, ca ministru, dotează aceste instituții cu clase de aplicație), iar ca membru al Societății pentru învățătura poporului român va stărui pentru înființarea școlilor de învățători în orașele mai importante ale țării.

Pentru a suplini lipsa momentană a învățătorilor și mai ales pentru a-l ajuta pe învățătorul silit a lucra simultan cu mai multe clase, Urechia sprijină ideea folosirii monitorilor⁴.

Analizând cauzele lipsei de cadre didactice, V. A. Urechia ajunge însă la concluzia că nu imperfecțiunea legii poartă în sine germele unei asemenea situații, ci ea este generată și de starea materială a cadrelor didactice. Cariera de dascăl, după cum spune V. A. Urechia, „nu a fost și nu este tocmai invidiabilă prin răspătirea care se alipește de dînsa. Pe cînd un ușier de la minister are 60 de lei pe lună, dacă nu 100, plus locuință, încălzitul, cît are învățătorul sătesc? Cînd un școlar al meu l-ați pus la tribunal are 500, 700 lei, ce dați unui învățător secundar decît 360 lei? După 35 de ani, profesorul superior de facultate ajunge la 750 lei, cît au magazinerii la tutunuri ori gări deja la începutul carierii lor“⁵.

În *Memoar pentru starea învățăturii publice în Moldova la 1859*, N. A. Urechia relevă ca alt aspect al situației materiale grele în care se aflau unele cadre didactice neplata la atîmp a salariilor, aceștia „găsindu-se neplățiți în curs de șase luni și mai toți în cursul trilunii curente“⁶. De pe poziția funcțiilor ocupate în aparatul de conducere al învățământului, V. A. Urechia va milita pentru îmbunătățirea situației materiale a cadrelor didactice. Astfel, într-un referat înaintat Consiliului de Miniștri, V. A. Urechia propune mărirea salariilor învățătorilor sătești⁷.

O gravă lipsă a legii din 1864 V. A. Urechia o constată în legătură cu faptul că ea nu asigură baza materială ce condiționa aplicarea ei. „O lege în total — spune el —, chiar cea din 1864, a rămas inaplicabilă din cauza mijloacelor financiare“⁸. Or, „noua lege a școlilor, aplicată în 1865, stabilind obli-

¹ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, (1858—1867), p. 224.

² *Ibidem*, p. 307.

³ *Ibidem*, p. 310.

⁴ *Ibidem*, p. 312.

⁵ *Discursul rostit de d-l senator V. A. Urechia...*, p. 14.

⁶ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 100.

⁷ *Ibidem*, p. 276.

⁸ *Discursul rostit de d-l senator V. A. Urechia...*, p. 30.

gativitatea instrucțiunii primare, dar lăsînd asupra comunelor obligațiunea de a da localul și mobilierul (art. 42 — *n.n.*), a făcut, sărace cum sînt cele mai multe comune, din marele principiu al obligativității o literă în mare parte moartă¹.

Din tabelul comparativ al costului „în termeni medii al învățaturii sătene pentru un școlar“ pe anii 1838/1839 — 1866/1867, aflăm că dacă în 1838/1839 pentru un școlar erau alocați 45 de lei vechi, pentru anul 1866/1867 această sumă este de numai 13 lei vechi. În concepția lui V. A. Urechia, „scăderea în speșe pe cap de locuitor nu este un semn de progres al învățaturii, ci de mai puțină întindere a ei, prin împușinarea numărului școalelor, neîngrijirea de locale, mobilier, aparate și de învățători, buni“². Într-adevăr, studiind „lista de revizuirea făcută școalelor comunale și starea în care s-au găsit [în] anul 1867, septembrie 18“³, aflăm că, deși în majoritatea comunelor din plășile cercetate existau școli, acestea erau „în proastă stare“ și lipsite aproape în totalitate de bănci, table, mese, scaune, material didactic și învățători.

Din tabelele comparative pe care V. A. Urechia le dă în capitolul XI al lucrării „Școalele sătești în România“⁴, rezultă totuși că în ansamblu, înțelegînd prin aceasta număr de școli și școlari, conținutul programelor și cărților didactice, pregătirea cadrelor, învățămîntul după reformă a înregistrat un simțitor progres, pe care autorul lucrării nu-l neagă. Din punct de vedere calitativ însă, el este de părere că pentru realizarea practică a prevederilor noii legi în domeniul obligativității și generalizării învățămîntului aceste școli „sînt departe de a fi indestulat trebuința“⁵.

V. A. Urechia nu este un simplu observator al acestor neajunsuri. Funcțiile de director și ministru al instrucțiunii publice, dinamismul ce-l caracteriza îi vor canaliza activitatea spre măsuri menite a îmbunătăți situația semnalată. Dar acestea vor fi limitate, după părerea sa, de dispozițiile bugetare și de prevederile legii instrucțiunii publice care lăsa în sarcina comunelor baza materială a școlii, punînd chiar pe ministru în situația de a nu putea decît „să scrie în dreapta și în stînga, la prefecti, primari, proprietari de moșii, îndemîndu-i prin adrese și circulări, apeluri călduroase să pună mîna și inimă bună la clădirea de localuri“⁶, fără a sesiza faptul că această situație se datora, în bună măsură, și intereselor de clasă ale ceșcurilor conducătoare.

De aceea, în afara numeroaselor discursuri, articole și lucrări în care subliniază importanța bazei materiale pentru dezvoltarea învățămîntului corespunzător cerințelor societății, V. A. Urechia se adresează organelor desemnate de lege a se ocupa de problemele școlare, cu îndemnul de a lua cele mai salutare măsuri de îndreptare a stării școlilor. Numeroasele circulare pe care le adresează primarilor vorbesc acestora despre faptul că „numai școlile și iar școlile deșteaptă mintea și o luminează“, subliniind astfel importanța școlii, fără care „stă omul în mijlocul luminei zilei ca orbul fără de lumină“. El cere, prin urmare,

¹ V. A. Urechia, *Localurile de școli sătești în România (școala) 1868*, p. 26

² *Ibidem*, cap. XI, p. 31.

³ *Ibidem*, p. 97.

⁴ *Ibidem*, p. 27—31.

⁵ *Idem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I, (1858—1867), p. 381.

⁶ *Idem*, *Localurile de școli sătești în România (școala)*, p. 5.

acestora să se ocupe de grabnica construire de școli, atât de necesare transpunerii în practică a principiilor noii legi și întreținerea celor existente în așa fel, încât să nu existe instituții școlare „fie cum, ci cât mai bune“¹. În acest sens, lucrarea *Localurile de școli sătești în România* expune și câteva planuri model de școli, unele fiind însoțite de indicațiile tehnice ale autorului. Chemărilor sale repetate au răspuns mai ales județul Iași și Dobrogea. „În Dobrogea s-au construit mai multe școli rurale și urbane în condițiuni foarte recomandabile“².

Apeluri asemănătoare sînt adresate prefectilor cu îndemnul ca aceștia „să deștepte și să întrețină în comune acea sfîntă emulațiune care să dea țării, pe întrecute, locale de școală și mijloace pentru întreținerea lor“³.

Cu deosebită insistență se adresează el însă proprietarilor și arendașilor în vederea rezolvării aceleiași probleme. În apelul său, V. A. Urechia pornește de la interesul ce leagă pe proprietar și arendaș de instruirea țăranului în școală, arătînd că, „după cum mașinile cele mai perfecționate sînt cele mai căutate de agricultori ca mai producătoare, asemenea devin cu mult mai producătoare brațele săteanului cînd sînt conduse de o minte luminată și deșteaptă“⁴. Avînd deci în vedere rolul școlii în formarea forței de muncă necesară mării randamentului în agricultură și cunoscînd faptul că în marea lor majoritate comunele erau prea sărace pentru a putea asigura localul corespunzător și mijloacele materiale necesare desfășurării învățămîntului, V. A. Urechia face apel la filantropia arendașilor și moșierilor, la „generozitatea lor“ de a ajuta țărîrimea, creîndu-i școli pentru copiii ei: „Tindeți mîna de ajutor, d-lor proprietari și arendași, comunelor sătene“⁵, scrie el. Concepția lui, așa cum reiese din conținutul circularei către proprietari și arendași, este cu totul utopică. Limitele sale de clasă îl vor împiedica să vadă că asemenea probleme nu puteau fi soluționate prin filantropia celor avuți, prin generozitatea lor de buni creștini.

Experiența anilor ce au urmat i-au demonstrat acest fapt. De aceea în 1881 el se adresează Consiliului permanent în chestiunea localurilor de școală, cerîndu-i elaborarea unui proiect de lege care să impună crearea localurilor școlare, „factor neînlăturabil, *sine qua non*, a învățămîntului“⁶.

Chiar în situația în care toate condițiile materiale necesare desfășurării unui învățămînt de calitate — școală, învățător, cărți și material didactic — ar fi asigurate, V. A. Urechia socotește că încă misiunea celor ce ocîrmuiesc școala nu este terminată. În afara celor menționate, conducerea comunei mai are datoria de a obliga pe toți „copilașii și fetele din sat, de la vîrsta de 8 ani și pînă la 12, să meargă cu dragă inimă la școală“⁷. Această cerință decurge din constatarea lui V. A. Urechia că, în afara bazei materiale a cărei lipsă a „făcut imposibilă aplicarea obligativității“⁸, frecvența nesatisfăcătoare constituia, de ase-

¹ V. A. Urechia, *Localurile de școli sătești în România (școala)* (Circulara Ministerului Instrucțiunii Publice către primarii din comunele rurale).

² *Idem*, *Acta et Agenda* (8 aprilie—15 noiembrie 1881), p. 21.

³ *Idem*, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867), p. 331.

⁴ *Ibidem*, p. 375.

⁵ *Ibidem*, p. 377; *Localurile de școli sătești în România (școala)*, p. 7.

⁶ *Idem*, *Acta et Agenda* (8 aprilie—15 noiembrie 1881) (Adresa nr. 34 din 4 mai).

⁷ *Ibidem*, p. 8; V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I, p. 367.

⁸ *Idem*, *Acta et Agenda* (8 aprilie—15 noiembrie 1881), p. 27.

menea, o piedică în realizarea acestui principiu de bază al legii. Pentru îmbunătățirea acestei situații, precum și din convingerea lui că numai școala poate să asigure o mai temeinică pregătire a copilului pentru viață și aspectul moral al personalității sale, V. A. Urechia nu va întârzia să facă apel la țărani pentru a-și trimite copiii la școală. În *Proclamațiunea Ministerului Justiției, Culturii și Instrucțiunii Publice către săteni pentru aplicarea noii legi de învățatură obligatorie*, semnată de V. A. Urechia, este popularizat conținutul legii din 1864 și se insistă asupra binefacerilor pe care le aduce învățătura săteanului și întregii țări¹.

Deosebit de importantă ni se pare poziția lui V. A. Urechia, așa cum reiese din textul acestui act, prin sublinierea pe care o face în sensul că școala realizează o unitate de spirit „5 000 000 de suflete tot într-una și într-un gând”. După părerea sa, când învățătura va cuprinde întreaga masă a poporului, „atunci nu va trece mai mult nici prin cugetul dușmanului țării că va mai putea năvăli, prăda și robi pe român în țara lui ca într-o țară pustie”. Având în vedere multiplele binefaceri pe care le aduce noua lege prin proclamarea învățaturii obligatorii, apelul amintit se încheie astfel: „La școală deci toți copiii, băieți și fete, că așa zice legea și numai la școală e mântuire”².

Există nenumărate dovezi în favoarea atitudinii pozitive a lui V. A. Urechia față de noua lege, poziție apreciată de Petre Poni drept „venerație”. Într-adevăr, V. A. Urechia este un înflăcărat susținător al legii din 1864, ceea ce nu l-a împiedicat să ia atitudine împotriva neajunsurilor ei, dar nu din venerație, ci dintr-o concepție bine determinată: el nu vede în lipsurile noii legii defectuoșitatea de principiu. Tocmai această concepție îl va determina să se situeze pe pozițiile unui reformism conservator în privința legii. El este adeptul îmbunătățirii ei prin modificări și amendamente și nu al unei legi noi. Aceasta din două motive: pe de o parte, pentru că „se face o lege nouă — spune el — când nu numai cutare ori cutare dispozițiune a legii existente urmează a se schimba, ci mai ales bazele ei, planul ei general, direcțiunea ei”³, or, din acest punct de vedere, după părerea sa, legea era bună, iar pe de altă parte pentru că „nu este bine să zdruncinăm instituțiunile cu legi noi în total”⁴, or, aceasta concorda cu interesele de clasă ale burgheziei. Poziția de clasă de la nivelul căreia milita V. A. Urechia pentru legea de la 1864 îl determină să aprecieze că este mai prudent „să ne dezvățăm de patima neîncetatei preschimbări a legilor noastre”⁵. În această privință el este de aceeași părere cu Titu Maiorescu, susținând că „mai prudent este a ameliora ceea ce avem, treptat, după postulatele noi ale dezvoltării naționale, decît a înlătura legea în total”⁶.

¹ „Buletinul Instrucției Publice” din 1—15 septembrie 1865, p. 34 (*Proclamațiunea nr. 28 452/1865*).

² *Ibidem*, p. 33—34.

³ *Proiectul de modificare a legii instrucției publice din 1864 propus de fostul ministru al instrucțiunii publice d-l T. Maiorescu și adoptat de actualul ministru D. Th. Rosetti. Raportor U. A. Urechia*, p. 1.

⁴ *Discursul rostit de d-l senator U. A. Urechia...*, p. 24.

⁵ *Proiectul de modificare a legii instrucției publice din 1864...*, *Raportor U. A. Urechia*, p. 1.

⁶ *Discursul rostit de d-l senator U. A. Urechia...*, p. 24.

Fermitatea acestor convingeri nu este zdruncinată nici de fenomenul atât de evident la un moment dat : neconcordanța legii cu realitatea și transformarea ei, într-o anumită măsură, în frână a progresului în domeniul școlii¹. Nici rămânerea în urmă a legii față de progresul înregistrat de școală nu constituie, după V. A. Urechia, o problemă de fond care să determine înlocuirea legii, ci numai o chestiune ce privește ameliorarea conținutului său.

V. A. Urechia militează pentru modificări care să împlinească „lacunele constatate în legea existentă”, pentru stabilitatea ei și dintr-un spirit de continuitate tradițională, de omagiu adus acelor prin străduința cărora ea a luat ființă : M. Kogălniceanu și N. Krețulescu².

Pornind de la deficiențele noii legi școlare și avînd drept sprijin concepția sa cu privire la îmbunătățirile ce trebuie să-i fie aduse prin modificări treptate, V. A. Urechia s-a ocupat încă din 1865 cu elaborarea unui proiect de lege care „să îndrepte neajunsurile și să umple lacunele lăsate de legea nouă a școlilor”³, care însă, independent de voința autorului, nu s-a aplicat. În 1881 el elaborează un nou proiect de lege, care urma să corespundă mai mult realității, dar care, de asemenea, a rămas neaplicat.

Privite în ansamblu concepțiile lui V. A. Urechia cu privire la unele probleme ale școlii timpului său, constatăm că acest mare animator al școlii noastre din a doua parte a secolului trecut a întrevăzut necesitatea unei legi care să contribuie la dezvoltarea ascendentă a învățămîntului românesc. Legea din 1864, la aplicarea căreia V. A. Urechia a subscris i-a deschis acestuia un larg cîmp de acțiune. El aduce un aport dintre cele mai rodnice acțiunii de popularizare a noii legi și a principiilor acesteia, militează continuu pentru asigurarea bazei materiale necesare transpunerii în viață a obligativității învățămîntului. V. A. Urechia a fost un înflăcărat susținător al unui învățămînt de calitate, s-a dăruit cu toată pasiunea activității școlare, contribuind astfel la îmbunătățirea situației școlii noastre din acel timp.

Concepțiile sale progresiste, bogata sa activitate teoretică și practică îl situează deci printre figurile luminoase ale școlii și culturii românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

¹ Vezi punctele 1, 2, 3, și 4 din raportul lui V. A. Urechia la proiectul de modificare a legii instrucției publice din 1864, p. 2.

² *Ibidem*, p. 1.

³ V. A. Urechia, *Opere complete. Didactica*, vol. I (1858—1867) p. 409.